

Szigeti Magyarság - Online

Island Hungarians - Newsletter - Online Version

2008. január-február - January-February, 2008

Bánk bán Victoriában

Január 16-i irodalmi estünk tárgyát a Bánk bán című dráma és annak opera változatának az ismertetése képviselte. Fischer Judit, az est programvezetője elemezte a halhatatlan mű korszakának, a magyar lovagkor (1200-as évek) politikai és társadalmi, valamint a mű megszületése, az 1800-as évek (reformkor előtti) körülményeit. A színvonalas műsor levezetésében közreműködött személyek (Hazai Magda: Gertrudis, Fias Zsuzsa: Melinda, Apt Kamill: Tiborc, Fias György: Bánk bán, Fischer Miklós: Petur bán, Kövecses Tamás: II. Endre és Hazai Gábor: Otto) részleteket olvastak fel a drámából.

Az előadó hangsúlyozta, hogy a dráma alapját a történelmi és szerelmi tragédia képezi. (Megjegyzendő, hogy némely kritikus még ma sem tudja határozottan eldönteni, hogy történelmi drámáról vagy szerelmi tragédiáról beszélhetünk-e a darabban kapcsolatban.) „Éppen e különböző szálakból összefutó eseményeket, különböző forrásokból fakadó indulatok teszik remekművé a darabot”, mondta Fischer Judit. „Bár a magyar lovagkorban történik a cselekmény, s a szereplők nagy része is történelmi alak, Katona saját kora, a reform kor előtti Magyarország nemzeti sorsproblémájával is foglalkozik. Bánk pedig egyenesen modern, kifinomult lelkületű, túlzottan is érzékeny lélek, aki épp érzékenysége következtében is indulati szélsőségekre hajlamos...”

Katona József 1791-ben született Kecskeméten, paraszti eredetű, kispolgári családban. Tanulmányait szülővárosában, majd a pesti piaristáknál végezte. 1807-től filozófia osztályokon tanult Szegeden és Pesten, 1810-től pedig jogot hallgatott Pesten. Mint műkedvelő színész, műfordító és író részt vett a második magyar színtársulat munkájában Pesten, majd Kecskeméten is. Számos, gyakran jelentéktelen drámát fordított idegen nyelvekből magyarra, némelyik felhasználásával színdarabokat is írt (Lutza széke karátson éjszakáján, 1812, István a magyarok első királya, 1813, A táboriták vezére, 1813, és Jeruzsálem pusztulása, 1814).

1815-ben írta Bánk-bán Magyar Ország Nádor Ispánja című drámája első változatát, az Erdélyi Múzeum pályázatára. Az 1818-ban történt eredményhirdetésekor azonban meg sem említették a művet. (Ámbár van olyan feltevés is, hogy Katona be sem küldte elbírálásra a darabot.) Pár év múlva átírta a művet, számos történelmi forrást felhasználva a második változathoz. Gertrudis királyné, II. Endre felesége 1213-i meggyilkolásának két okát találta: a németeket pártoló hatalmaskodása miatt a magyar urak lázadását (ehhez a nép nyomorát és elégedetlenségét is társította), és Bánk nádor sérelmét, mivel feleségét, Melindát a királyné öccse Otto, Gertrudis segítségével erőszakkal meggyalázta. A dráma mindkét okot érvényre juttatja. Bár a háborúból hazatérő király az ország békességeért elfogadja Bánk tettét, a nádor, az egyéniségétől idegen tette miatt s főleg felesége halála eredményeként (akit a királynő halála miatt bosszúból meggyilkoltak), lelkiileg összeomlik.

Katona megkísérelte a darab előadását Pesten, de betiltották. A sikertelenség elhallgattatta benne az író. 1826-ban visszatért szülővárosába, ahol ügyvédi irodát nyitott, majd megválasztották a város főügyészéül. Ebben a hivatásban hunyt el 1830-ban. Hatalmas művét 1833-ban vitték színpadra Kassán. Egy évre rá Kolozsvárra, majd Debrecenben. A dráma szerkezeti és nyelvi szempontból is halhatatlan alkotás. Kiemelkedő értéke a cselekmény lankadatlan feszültsége és a jambikus formával is fokozott nyelvi ereje. Bánk személye áll mindvégig az események középpontjában. Minden szándék és drámai feszültség rá irányul, az ország sérelme is sérti, de legnagyobb sérelme, a legmélyebb csapás a magánembert, a férjet éri. A dráma a magyar nép szívében lankadatlan fogadtatásra talált. A mi korunkban, az 56-os forradalmat megelőző években Az ember tragédiája mellett a Bánk bán jelentette az elnyomott nemzet számára a bizalmat, a küzdeni akarást.

Szólt Fischer Judit a Bánk bán opera változataról is. Megzenésítését Erkel Ferenc végezte, Egressy Béni szöveggönyve felhasználásával. 1859-ben készült el a partitúra, a teljes opera előadására 1861 márciusában került csupán sor. 2000-ben készült el a filmváltozata, melyből részleteket vetítettek az irodalmi műsor keretén belül. A csodálatos filmváltozatot Marton Éva, Miller Lajos, Kiss Attila, Rost Andrea és Kovács Kolos kiváló művészek örökítették meg. Az opera némi változtatást hajtott végre a darabon. A drámában például Melinda halálát az összeesküvőkön való bosszúállás okozta, az operában pedig a hősnő, gyermekével a Tisza háborgó habjaiba veti magát, amit Tiborc nem tud megakadályozni. Megható volt a műsor, köszönet az előadónak és a közreműködőknek.

Miska János